

GÖRSEL-İŞİTSEL ÇEVİRİ VE PROJELER SEMİNERLER DİZİSİ: KISA ÖZET

24 Mart - 9 Nisan 2021 tarihleri arasında Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü himayesinde *Görsel-İşitsel Çeviri ve Projeler* seminerler dizisi gerçekleştirilmiştir.

Mütercim-Tercümanlık Bölümü tarafından 2021’de ilki gerçekleştirilen seminerler dizisinin önemli bir konuya değindiğini düşünürüz. Gören, işiten egemen gücün kurguladığı bir dünyada, 21. yüzyılda hala engelsiz erişimin bir ‘insan hakkı olduğunu’ vurgulamamız gerektiği ve bunun ötesinde engelsiz erişimin her yerde kabul edilen ve uygulanan, (örneğin, evlerimizde elektrik olması, toplum sağlığı için temiz su sağlanması gibi) ‘verili bir gerçek olmadığı’ düşünülürse, aslında bu alanda atılacak her adımda ne kadar geç kalındığı ortadadır. Geniş toplum tarafından ‘engelli’ olarak nitelenen kişilerin kendi becerileri ile erişemedikleri veya erişmekte zorluk çektikleri bir düzenin varlığı aşıkardır. Ürünler, sistemler, tüm düzen engelsiz kişiye göre tasarlanmıştır; Sağır ve işitme engelli ve görme engelli vatandaşlar için ‘destek’ verecek mekanizmalar ortaya konmaktadır. Bu sözü edilen engelli grupları ise tüm engellileri kapsamamaktadır. Bu köklü bakış açısı sorununa çözümlerden biri de çeviribilim alanının katkısıyla ve engelsiz erişim kapsamında yapılacak çalışmalarla atılacak adımlardır. Bu ilk seminerler dizisinde, bu konuda farkındalığın artabileceğine inanmak istiyoruz. Aktivist, girişimci, ortak çalışma yapabilen ve bilimsel bilgi ve etikle donanmış genç araştırmacıları haberdar etmek ve bilgi akışı sağlamak Bölümümüzün eğitimcileri için önemli bir girişim olmuştur.

Seminerler dizisine ilişkin bu kısa özeti, bilgi notunu ve yabancı konuşmacılarımızın kendileri tarafından İngilizce hazırlanan sunum özetlerini ve kısa özgeçmişlerini paylaştığımız bu seminer dosyası sayesinde, seminerlere katılmayan araştırmacılara bilgi akışı sağlanabileceğini umuyoruz.

Seminerler dizisi, birkaç amaca hizmet etmek için gerçekleştirilmiştir. Birincisi, ülkemizdeki görsel-ışitsel çeviri ve özellikle engelsiz erişim çalışmaları kapsamında oldukça köklü bir geçmişi olan Bölümümüzün lisansüstü öğrencilerine ulusal ve uluslararası düzeyde bilgi akışı sağlamaktır. İkincisi, Türkiye’de bu bağlamda yapılması gereken çalışmalar ve projeler hakkında bir farkındalık yaratmak ve bu çalışmalarını uluslararası, kapsamlı çalışmaların üstüne kurarak ülkemizin gerçeklerine hizmet edebilmesi için ortak bir bilgilendirme ve tartışma platformu oluşturmaktır.

Seminerler boyunca konuşmacıların vurguladığı bazı konular olmuştur. Bunlar, engelsiz erişim projelerinin toplumsal katkı ekseninin önemi, çok disiplinli geniş katılımlı

projelerin değeri, alanda acil araştırma ihtiyacı olduğu ve alanda çok fazla yenilikçi, çok disiplinli ve çok katılımlı proje yapılabilceği olarak özetlenebilir.

24 Mart 2021 tarihinde gerçekleştirilen ilk seminerde uzman konuşmacı olarak alanın duayeni Prof. Pilar Orero davet edilmiştir. Prof. Orero, doğası gereği teknolojik ekseni de olan engelsiz erişim çalışmalarının dünyada genç bir disiplin ve yenilikçi bir açılım olarak görüldüğünü anlatarak sunumuna başlamıştır. Ancak, teknoloji her an gelişeceği ve hep yeni açılımlar olacağı için disiplin Peter Pan karakteri gibi hep gelişmeye açık bir yapısı olacağına vurgu yapmıştır. Engelsiz erişim araştırmalarının bir insan hakkını teslim etmek üzere yapıldığının altını çizen araştırmacı, aynı nedenle bu çalışmalarda ‘alıcı odaklı yaklaşımın’ önemi üzerinde durmuştur. Alıcıları araştırmanın merkezine koyduğu yaklaşımında atılacak adımları kısaca řu şekilde betimlemiştir: gerekli olan araştırma alanlarını belirlemek ve buna üretim, dağıtım ve tketicim açısından yaklaşmak, gerekli teknolojileri belirlemek, araştırmalara fonlar temin etmek, araştırmaları yayımlamak ve tanıtım ve bilgi paylaşımına önem vermek.

Günümüzde, geçmişteki tketicim alışkanlıklarından farklı olarak, ‘görsel-işitsel ürünlerin’ tketiciminin tek bir ortamda (rneğin, televizyon) gerçekleşmediğini vurgulayan araştırmacı, farklı ortamlardan (rneğin, tablet, cep telefonu, bilgisayar vb.) erişimin de incelenmesinin öneminin altını çizmiştir. Engelsiz erişim çalışmalarında uluslararası açılımlara bakıldığında, engelsiz erişim sağlanması için üretim ve eğitime odaklanan çalışmalar, engelsiz erişim için teknolojilerin geliştirilmesine destek veren çalışmalar ve engelsiz erişimin büyük proje içinde sadece bir eksen olduğu çalışmalar olduğunu anlatmıştır. Yürüttüğü projelere örnek veren araştırmacı, genç meslektaşları bu alanlara yönelmeye teşvik etmiştir.

Prof. Orero’ya oturumda eşlik eden Doç. Dr. şirin Okyayuz konuşmasında Türkiye’de yaşanan gelişmeleri özetlemiş ve Hacettepe niversitesi araştırmacılarının katkı sağladığı gelişmelerden söz etmiştir. Okyayuz, bu alanda kişisel araştırma makalelerinden çok, alıcı odaklı projelere gereksinim olduğu vurgusunu yapmış ve bu alanda çalışmanın toplumsal katkı ekseni, aktivist açılımı ve eviribilimcilerin araştırma gruplarını bir arada tutan ‘arabulucu’ kimlikleri üzerinde durmuştur. Anlatılanları kısaca özetlemek gerekirse: Mütercim-Tercümanlık Bölümünün bazı ğretim elemanları uzun yıllardır görsel-işitsel eviri altında engelli vatandaşlarımıza yönelik olarak engelsiz erişim çalışmaları sürdürmektedirler. Araştırmacılar, bu konuda yurt içinde ve yurt dışında makaleler, kitaplar ve kitap bölümleri yayımlamış, Türkiye’de Kars’tan Edirne’ye birçok ilimizde üniversitelerde ve çeşitli STK’larda seminerler vermiş, yabancı uzmanları davet ederek STK’ları, devlet kurumlarını, engellileri, medya kuruluşlarını bir araya getiren seminerler düzenlemiş ve genç araştırmacıları alanda teşvik etmek için webinarlar

yapmışlardır. Ayrıca, Hacettepe Üniversitesi Türk İşaret Dili Çalışmaları ve Uygulamaları İ.Ö. Tezsiz Yüksek Lisans Programına da katkı sağlamışlardır.

Araştırmacılar, çalışmalarını sadece akademik camiada yürütmemişlerdir, aynı zamanda STK'larla birçok proje yapılmış ve kamu kurumlarının engelsiz erişim girişimlerine destek verilmiştir. Örneğin, akademisyenler, 2018-2019 yıllarında RTÜK'ün daveti üzerine *Sağırkların, İşitme ve Görme Engellilerin Yayın Hizmetlerine Erişiminin İyileştirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin* taslak yazımında müzakerelere paydaş olarak katılmış, 2019'da Mesleki Yeterlilik Kurumu'nun talebi üzerine Ulusal Çevirmen Standardına engelsiz erişim için çeviriye dahil etmiş ve 2020'de İşaret Dili Çevirmeni Ulusal Yeterliğini hazırlamışlardır.

9 Nisan 2021 tarihinde gerçekleştirilen ikinci seminerde uzman araştırmacı Prof. Anna Matamala araştırmacılarla buluşmuştur. Prof. Matamala, alıcı merkezli çalışmalarda ürün, süreç, katılımcı ve faklı bağlamlarda ayrı ayrı çalışmaların değerini vurgulamıştır. Engelsiz erişim hizmetlerinin nasıl sağlandığı, bu hizmetlerin temel özelliklerinin ne olduğu, bunların nasıl alımlandığı, alıcılar için en iyi uygulamaların neler olduğu, alıcıların kim oldukları gibi soruların cevaplarının arandığı çalışmalarda önemli olanın toplumsal etkililik olduğunun altını çizmiştir. Alıcı odaklı çalışmalarda etik süreçlerinin önemine değinmiş ve üç boyutlu erişime odaklanan IMAC, duyarlar ve erişime odaklanan NEA, yerleşik yargıları sorgulayarak engelsiz erişimde duygu aktarımına odaklanan RAD ve son olarak sadeleştirme ve kolay erişime odaklanan EASIT projelerini özetlemiştir. Başka birçok açılım yapılabileceğini ve farklı yaklaşımlar benimsenebileceğini ifade ettikten sonra yapılan çalışmaların erişime açık olmasıyla alanın ilerleyebileceğini savunmuştur.

Araştırmacı, sunumun sonunda ise bazı noktaları özellikle vurgulamıştır: Engelsiz erişim projelerinde çok alanlılık ve ekip çalışması olmazsa olmazdır; alanda özellikle yaratıcı ve yenilikçi araştırma yapılması gerekir; ampirik çalışmalarda en iyi aracı tespit etmek merkezi bir olgudur; alanyazını takip etmek ve önceden ortaya konulan bilginin sorgulanması veya doğrulanması önemlidir; bu alanda profesyonellerin eğitimi için de adımların atılması gerekir gibi gözlemlerini ve deneyimlerini paylaşan araştırmacı, genç meslektaşları alana katkı yapmaya davet etmiştir.

Prof. Matamala'nın oturumunda yabancı uzmana eşlik edecek Dr. Öğretim Üyesi Sinem Bozkurt'un sunumu, mücbir sebeplerden dolayı Doç. Dr. Ş. Okyayuz tarafından dillendirilmiştir. Dr. Öğretim Üyesi Bozkurt, Türkiye'de engellilere yönelik çalışmalar yürüten STK'ların, özellikle SEBEDER'in, çalışmalarını özetlemiştir. Toplumsal cinsiyet ve çocuklar için çeviri alanlarında çalışan araştırmacı, kendi örneğinden yola

çıkarak farklı çeviri alt alanlarının çalışmalara ve projelere nasıl katkı sağlayabileceğini anlatmıştır. Araştırmacı, toplumsal cinsiyet ve yeniden çevrimler; toplumsal cinsiyet ve sesli betimleme hakkındaki çalışmalarından ve Sağır çocuklar için işaret dili çevirisi ile video kitapların üretildiği bir projeden; Sağır, işitme engelli ve görme engelli çocuklar için televizyon programlarına sadeleştirme yaklaşımı ile tasarlanmış kapsamlı bir projeden somut örnekler vererek genç araştırmacıları çok eksenli çalışmalar konusunda teşvik etmiştir.

9 Nisan 2021 tarihindeki ikinci seminerde Prof. Pablo Romero-Fresco misafir edilmiş; kendisine canlı altyazı konusunda çalışmalar yürüten Bilkent Üniversitesi Konferans Çevirmenliği Yüksek Lisans Programı Koordinatörü ve profesyonel konferans çevirmeni Ebru Kanık eşlik etmiştir. Prof. Romero-Fresco iki ayrı sunumla oturuma katkı sağlamıştır. İlk sunumunda diliçi yeniden dillendirme konusuna odaklanmıştır. Günümüzde canlı altyazı hizmetinin amaçladığı alıcıların Sağır ve işitme engellilerin yanı sıra öğrenme zorluğu veya bilişsel işlev bozuklukları olan alıcıları veya çevresel koşullardan dolayı kaynak işitsele erişimi olmayanları da kapsadığını anlatmıştır. Canlı altyazı çevirisinin nerelerde yapılabileceğine, hangi yöntem, yaklaşım ve kurguyla yapıldığına, canlı altyazı çevirisini yapacak profesyonelin sahip olması gereken beceri setlerine değinen uzman, dünyanın değişik ülkelerinden örnekler vermiştir. Yazılı çeviri, altyazı çevirisi ve sözlü çeviri alanlarını bütünleştirdiğini ortaya koyduğu canlı altyazı çevirisi alanında ILSA projesini örnek vermiştir. Son olarak, canlı altyazılarda kalite kontrolü için ortaya konan yöntemlere değinmiştir. İkinci sunumunda ise uzman, medya ürünlerine erişim sağlanırken yaratıcılığın önemi üzerinde durmuştur. Bir ürüne erişilebilirliğin sonradan eklenmesi yerine erişilebilir ürünler üretilmesinin çok daha etkin ve etkili olduğunu anlatmıştır. Konuşmasında ‘belirginleşen’ ve ‘belirginleşmeyen’ yaratıcı altyazılar üretmek için yapımcılar, Sağırlar ve çevirmenlerle yapılması gereken girişimleri somut örneklerle anlatmıştır. Özellikle Sağır ve işitme engellilerin bakış açılarının ve dünya algılarının merkezde olması gerektiğini savunduğu sunumda yaratıcı yöntemlerle erişilebilir film yapıcılığı alanının günümüzde bir gereksinim olduğunun altını çizmiştir.

Ebru Kanık, bildirisinde ilk olarak Türkiye’de canlı altyazı çevirisi ve engelsiz erişim konusunda atılan politik adımları özetlemiştir. Türkiye’de bu alanda özellikle alıcı odaklı çalışmaların eksikliğine ve önemine vurgu yapmıştır. Türkçe diliçi sözlü çeviriyle yeniden dillendirme alanında eğitilebilecek profesyonellerin profillerinin ortaya konmasına ve Türkçede ve Türkiye’de yaşayan Sağır ve işitme engellilere yönelik yeniden dillendirme eğitimine odaklandığı çalışmasını anlatmıştır. Alanda ilerleme kaydedilmesi için teknolojik girişimlerin gerekliliğinin altını çizmiş ve Türkçe ses tanıma ve sestem yazıya dökme programlarının eksikliğini çok önemli bir engel olduğunu vurgulamıştır.

Genç araştırmacılara çağırıda bulunan uzman yurt dışındaki örneklerin üzerine kurulan, ancak Türkiye'ye özgülenmiş modeller ve çalışmalar yapılması gerektiğini söylemiştir.

Altı konuşmacı ile gerçekleştirilen seminerlerin Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü himayesinde düzenlenen daha birçok seminere vesile olması umuduyla konuşmacılara ve katılımcılara teşekkür ederiz. Bu gibi girişimlerin ülkemizde gerek engellilik, gerekse yenilikçi çeviri çalışmaları konusunda farkındalık yaratmasını temenni ederiz.

Seminer Düzenleme Kurulu

Ankara, Nisan 2021